

‘Liefde en kennis liggen dicht bij elkaar’

Filosofo Lotte Spreeuwenberg blaast de negatieve connotaties van het woord activisme en noemt het een daad van liefde. ‘Onwetendheid is een keuze.’

Als filosofo neemt Lotte Spreeuwenberg de liefde onder de loep. Haar onderzoek begon met die hele specifieke band tussen ouders en hun kinderen. Hebben ouders niet alleen een morele plicht om voor hun kinderen te zorgen, maar ook om van hen te houden? ‘Ik vond maar weinig tegenargumenten die steek houden.’ Dus trok ze de kwestie breder: liefde als plicht, niet alleen tegenover het eigen kroost. Moet iedereen liefhebben? En moeten we iedereen liefhebben? ‘Het werd al snel politiek.’

De Nederlandse Spreeuwenberg werkt aan de Antwerpse universiteit en is het soort filosoof dat de ivoren trap afdaalt en de missie heeft theorieën toegankelijk te maken voor een breed publiek. In haar boek *Liefde en revolutie* (genomineerd voor de Hypatiaprijs 2022) vertrekt ze van een salade met pinda's om uit te leggen hoe onwetendheid schadelijk kan zijn, maar belandt de lezer voor hij het beseft bij Malcolm X, de Azteekse leider Cuauhtémoc en het principe: *the clearest view is always from the bottom*. Als Spreeuwenberg de liefde niet predikt, draait ze plaatjes, maakt ze muziek (met duistere synthesizers en pulserende beats) onder het pseudoniem Lis Starling en host ze (met Martha Claeys) de filosofische podcast

Kluwen, waarin ze onderwerpen als PMS, porno, zwarte schapen en gebakken peren niet uit de weg gaat.

Ze weet best dat activisten doorgaans worden afgeschilderd als boze schreeuwers. Maar ze wil komaf maken met de ‘algemene wens om neutraal en objectief te zijn’ en claimt het woord activist terug. Ze schraapt het uit het scheldwoordenboek en hoopt van u hetzelfde. ‘Activisten wordt verweten dat ze niet genoeg liefde tonen: ze zouden agressief en hysterisch zijn. Het tegendeel is waar: activisme komt voort uit liefde.’

Wat is uw conclusie, is liefde een plicht?

‘Eigenlijk is het niet eens zo belangrijk of het een morele plicht is, het punt is dat het goed is om iedereen lief te hebben, het maakt je tot een deugdelijk mens.’

Wie plicht zegt, zegt ook recht. Hebben we het recht om geliefd te zijn?

‘Ja, maar we hebben niet het recht op een oneindig liefdevolle of grenzeloos zorgende houding, aangezien dat heel onderdrukkend kan werken. Neem een klassieke heterorelatie die ouderwetse patronen nastreeft. Als zo'n man tegen zijn vrouw zegt: ik heb recht op jouw

liefde, dan kan dat erg nare consequenties hebben. Het hangt dus erg af van wat je onder liefde verstaat. Ik heb het over liefde als het tegendeel van onverschilligheid. Over liefde als actieve houding: ogen openhouden, oren spitsen. Door liefdevolle aandacht zien we anderen en zo krijgen we kennis van de werkelijkheid. Die houding is niet zonder voorwaarden en is niet vrijblijvend. Je moet openstaan voor iedereen, maar dat mag je ook terug verwachten.’

Een cliché over liefde is dat ze blind maakt, u zegt het tegenovergestelde.

‘Klopt. Ik spreek over liefde als houding, de blindheid vindt plaats als je liefde bekijkt als emotie. Ik wil niet zeggen dat liefde nooit een emotie kan zijn, de twee soorten liefde kunnen tegelijk bestaan. Maar die blindheid kan moreel schadelijk zijn. Het is dus bijzonder nuttig en nodig dat ik mijn superromantische gevoelens voor mijn partner onderken en daartegenover met een bewuste open blik naar die partner kijk. Kwestie van een realistischer beeld te krijgen van die persoon. En van mezelf en van de situatie.’

U stelt: we moeten vrij zijn van fantasie.

‘Wie ervoor kiest in een fantasie te

leven, kan niet rechtvaardig handelen. Om morele keuzes te maken, is het belangrijk om inzicht te hebben in de realiteit. Dat kan door met een open blik naar de wereld te kijken en jezelf te bevragen: wat weet ik eigenlijk en waardoor is mijn kennis beïnvloed?’

Moeten we proberen liefde te voelen voor een dictator als Poetin?

‘Ja, we moeten met een liefdevolle en rechtvaardige blik naar Poetin kijken. Als ik ga praten op conferenties is er altijd wel iemand die vraagt of we Hitler graag moeten zien. Vaak als laatste vraag, en dan heb ik nog net tijd om ja te zeggen, maar niet meer om het uit te leggen. Zo werd ik ineens *the girl who loves Hitler*. Dus laat het me verklaren: liefde is niet hetzelfde als goedkeuren wat iemand doet. Wat de liefde doet, is naar iemand kijken en zo goed mogelijk proberen te zien wat er werkelijk gebeurt en hoe mijn identiteit en ego mijn denken mijn kennis beïnvloeden. Je toetst je wereldbeeld aan dat van anderen. Bijvoorbeeld: als witte vrouw weet ik bepaalde dingen. Ga ik naar een demonstratie van Kick Out Zwarte Piet, dan leer ik dingen over mezelf en mijn positie in de wereld. In het geval van Poetin moet ik me de vraag stellen: wat weet ik over Poetin en wordt mijn mening beïnvloed door westerse propaganda? Want als je met je eigen vooroordelen kennis gaat opzoeken, krijg je natuurlijk alleen maar terug wat je wilt horen. Zo probeer ik mijn blik te verruimen of te corrigeren indien nodig. Het gaat om werkelijke informatie tot mij nemen. Juist door dat te doen, kan je ook Poetins immorele acties blootleggen. Liefde en kennis liggen heel dicht bij elkaar.’

Onwetendheid is vaak een keuze, schrijft u. Is dat dan de keuze om een slecht mens te blijven?

‘Dat is vooral de keuze om jezelf te beschermen. Het is heel pijnlijk om te leren dat je als witte persoon bepaalde privileges geniet ten koste van anderen. Veel mensen willen liever in hun eigen onschuld blijven geloven.’

‘In Nederland, net als in Vlaanderen, is alles heel wit. Daardoor kon de toeslagenaffaire hier gebeuren (*wegens onterechte verdenking van fraude vorderde*

de belastingdienst veel geld terug. Dat leidde tot armoede, waardoor zelfs kinderen uit huis werden geplaatst. Volgens de onderzoekscommissies was er sprake van discriminatie, red.). Dat is geen incident, maar onderdeel van een groter plaatje: met wier ogen worden de meeste beslissingen genomen? Met wier ogen wordt het land bestuurd?’

Hoe verhoudt uw visie zich tot religie? Uw betoog heeft wel iets weg van de priesterpreek over naastenliefde en heb je vijanden lief.

‘Mijn werk is geïnspireerd door filosoof Iris Murdoch, zij hamerde op liefdevolle aandacht, een begrip dat ze op haar beurt ontleende aan de heel christelijke filosoof Simone Weil. Dat je naastenliefde nodig hebt om goede beslissingen te nemen, komt voor in veel godsdiensten en is overigens niet alleen religieus. Het is ook wat grote activistische figuren zoals Martin Luther King of Gandhi verkondigden. Jezus past in dat rijtje, ook hij pleitte voor meer naastenliefde in een politieke context. Als hij

echt heeft bestaan, is hij eerder een soort revolutionair activist geweest dan een bisschop met dogma’s.’

Een bisschop kan geen activist zijn?

‘Als individu wel, maar niet als bisschop. Als je geloof zegt: dit is de enige waarheid en hier blijft het bij, dit is het eindpunt van wat we kunnen weten, dan is dat geen morele houding volgens mij, maar arrogantie.’

Wat betekent het morele concept aandacht in tijden waarin veel geld wordt gespenseerd om onze aandacht te kapen?

‘Als mijn hele wereld zich afspeelt op mijn laptop, en waar ik aandacht aan besteed door bedrijven wordt gestuurd met advertenties, cookies en algoritmes, is dat problematisch. Dan blijft mijn aandacht beperkt tot iets heel kleins: mezelf en mijn eigen bubbel. Ego is de vijand van moraliteit.’

‘Ik wil dat niet in een hiërarchie plaatsen, ik denk dat een herverdeling van aandacht een noodzakelijk start-

‘Wie ervoor kiest in een fantasie te leven, kan niet rechtvaardig handelen’

punt is. Hoe kun jij nu middelen fair verdelen als je niet eerlijk aandacht hebt gegeven aan elk perspectief?’

Dat zou paternalistisch zijn?

‘Ja, of je kan de illusie hebben dat we gelijk zijn. Een illusie die ontzettend veel mensen koesteren.’

‘Ik merk dat, zeker in Vlaanderen, veel mensen boos zijn op de woke-beweging. Die zou te veel aandacht vragen. Mensen die dat soort verwijten maken, hebben doorgaans niet door welke privileges ze hebben. Pas als je dat inziet, begrijp je dat sommige groepen meer aandacht zouden moeten krijgen en andere wat minder. Omdat die altijd al veel meer aandacht kregen. Ik begrijp dat het voor een witte hetero cisman confronterend is als iemand zegt: nu mag het een toontje lager. Maar als hij begrijpt wat erachter zit, zal hij niet zo defensief reageren.’

Een andere kritiek op woke: het is elitair, het leeft niet bij de gewone mensen.

‘Daar ben ik het mee eens. Ik kom uit een familie van boeren en ik breng mijn vrije tijd niet door in intellectuele kringen. Het contrast tussen mijn werk en mijn omgeving is groot. Daar heb ik uit geleerd dat je alle ideeën, hoe ingewikkeld ook, aan iedereen kan uitleggen. Als je maar aansluit bij wat diegene al weet. Het heeft geen zin om een compleet boek van bell hooks aan mijn buurman te reciteren, maar ik kan het wel hebben over zijn ervaring als man tegenover vrouwen. Discussies over woke worden nu veel te theoretisch in intellectuele kringen gevoerd. Je kunt ze op elk niveau voeren. Daarom vond ik het ook belangrijk om stiekem zoveel mogelijk activisten en activistische organisaties bij naam te noemen. In de hoop dat het voor mensen uit de intellectuele kringen een eerste stap is om kennis te maken met de praktijk.’

Krijgt u commentaar op uw activisme, dat het geen plaats zou hebben in de academische wereld bijvoorbeeld?

‘Sommigen zeggen dat je als wetenschapper je politieke mening weg moet laten. Zo gauw ik kom zeggen dat ik iets als vrouw toch anders ervaar, krijg ik te horen: dat is niet objectief, je brengt je

identiteit mee. Voor het gemak vergeten ze dat al 300 jaar lang in de westerse wetenschap alle kennis wordt geproduceerd door witte, rijke, intellectuele mannen, die allemaal gelijkaardige ervaringen hebben. Hun werk lijkt alleen objectief, omdat al zolang dezelfde groep mensen dezelfde dingen zegt. Het is een illusie dat ook maar iemand objectief kan handelen zonder zijn identiteit mee te laten spelen.’

‘Een simpel voorbeeld: die mannen hebben nooit ervaren hoe het is om PMS te hebben, hoe kunnen ze dan realistisch schrijven over menstruatie en gevoelens tijdens de cyclus? Hetzelfde geldt voor kolonialisme. Als je maar vanuit één kant schrijft, sla je de bal mis. Het narratief van een “Gouden Eeuw” valt in Nederland samen met een periode van wereldwijd plunderen. Een

‘Het is een illusie dat ook maar iemand objectief kan handelen zonder zijn identiteit mee te laten spelen’

narratief van ondernemerschap in plaats van stelen en verdelen. Het dominante narratief koestert de illusie dat het universeel en neutraal is. En hoe machtiger de groep, hoe kleiner de kans dat die groep zich bewust is van haar identiteit. Rachida Aziz schrijft dat er een term is voor witte identiteitspolitiek: die heet gewoon politiek. Zo is het ook voor wetenschap.’

Critici stellen dat identiteitspolitiek te veel focust op de eigen categorie, de hokjes in stand houdt en polarisatie in de hand werkt.

‘Wanneer wit zijn de standaard is, kun je – als je wit bent – gemakkelijk en comfortabel kleurenblind zijn. Tegen identiteitspolitiek zijn is een luxe die alleen een dominante groep zich kan veroorloven. Die kan het zich permitteren om onverschillig te blijven. Ik heb wel vaker dingen aangekaart waarvan ik zei dat ze mij overkwamen omdat ik een jonge vrouw ben. Dan krijg ik de reactie: ja, maar dat is je individuele ervaring, niet zeuren. Op dat moment is het nuttig om mijn persoonlijke ervaring te

koppelen aan een collectieve ervaring, ten eerste omdat mijn ervaring dan serieus wordt genomen, ten tweede omdat er ook collectief iets kan veranderen. Wie tegen identiteitspolitiek is, ontnemt gemarginaliseerde groepen de mogelijkheid om zich te organiseren en structureel onrecht aan te vechten.’

Intussen voelt de witte heteroman van middelbare leeftijd zich geïsoleerd als vijand nummer één.

‘Ik denk dat het wel meevalt met die gemeenschappelijke vijand. Als ik zeg dat ik als jonge vrouw nare ervaringen heb en een oude man die niet heeft, zeg ik niet dat ik die man haat. Ik leg gewoon het systeem bloot. Ik begrijp dat geprivilegieerde mensen – overigens val ik daar in veel gevallen zelf onder – zich aangevallen voelen, maar denk maar

niet dat de slavernij ooit was afgevoerd als er niet eerst keihard gestreden was en een gemeenschappelijke vijand was benoemd. Denk maar niet dat vrouwen ooit stemrecht hadden gekregen als ze het alleen maar aardig hadden gevraagd.’

‘Ik schreef net een paper over cancelcultuur en de klaagzang van wie zich gecanceld voelt: “ik mag niets meer doen of zeggen, dat is immoreel ...”. Dat verwijt wordt te pas en te onpas gebruikt door mensen vanuit een dominante positie die geconfronteerd worden met “andere” perspectieven. Cancelcultuur kan schadelijk zijn als we leerprocessen niet accepteren, maar de meeste personen die gebruikmaken van het verwijt cancelcultuur weigeren hun positie of onwetendheid te erkennen, en huilen fragiele tranen bij een confrontatie met de realiteit. Ze hebben meestal niet door dat zij al veel meer aandacht kregen in het publieke debat dan diegene die hen cancelt. Mensen die echt gecanceld zijn, kunnen daar niet over schrijven in *De Standaard* of andere media.’ ■